



Centrum Badań  
nad Uprzedzeniami

# Mowa nienawiści: Raport z Polskiego Sondażu Uprzedzeń 3

---

Karolina Hansen

Warszawa, sierpień 2017

---

# Mowa nienawiści w Polsce

---

We wrześniu 2016 roku Centrum Badań nad Uprzedzeniami we współpracy z Fundacją im. Stefana Batorego przeprowadziło ogólnopolski sondaż postrzegania mowy nienawiści adresowanej do grup mniejszościowych mieszkających w Polsce<sup>1</sup>. Grupy mniejszościowe obejmowały Żydów, muzułmanów, uchodźców, Romów, Ukraińców, osoby czarnoskóre, osoby nieheteronormatywne i feministki. Sondaż miał na celu oszacowanie skali zjawiska, jakim jest mowa nienawiści, oraz scharakteryzowanie jego konsekwencji. Zmierzono również uogólnione postawy wobec przedstawicieli wymienionych grup, jak też różne czynniki, które mogły postawy te kształtować.

Wyniki sondażu pokazały, że Polki i Polacy coraz częściej spotykają się z mową nienawiści. Taką mowę spotykają oni przede wszystkim w Internecie (szczególnie w przypadku młodzieży) i w telewizji (w przypadku dorosłych). Nienawistne stwierdzenia, z którymi respondentki i respondenci mieli kontakt, najczęściej kierowane były pod adresem uchodźców, a najrzadziej – Ukraińców. Co ważne, to i poprzednie badania sugerują występowanie znieczulenia na mowę nienawiści: im większy ludzie mają z nią kontakt, tym bardziej się z nią oswajają, przestając postrzegać mowę nienawiści jako poważny problem społeczny. Ponadto osoby stykające się z mową nienawiści są gotowe do naruszania również

---

<sup>1</sup> Winiewski, M., Hansen, K., Bilewicz, M., Sorał, W., Świdorska, A., Bułska, D. (2016). *Mowa nienawiści, mowa pogardy: Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.

innych norm i zasad, np. poprzez większą gotowość do przemocy wobec innych czy popieranie przemocowych rozwiązań w stosunku do uchodźców (ich izolacja i inwigilacja).

Mowa nienawiści jest ważnym problemem dzisiejszych czasów. Aby lepiej jej przeciwdziałać, warto monitorować jej powszechność i rozumieć kto, wobec kogo i dlaczego jej najczęściej używa. Takie właśnie diagnostyczne cele przyświecały badaniu jej wiosną 2017 roku w ramach Polskiego Sondażu Uprzedzeń 3.

---

## Mowa nienawiści w 2017

---

W Polskim Sondażu Uprzedzeń w 2017 roku respondentom zaprezentowano po trzy wypowiedzi pod adresem każdej z trzech grup: Żydów, Ukraińców i uchodźców. Stwierdzenia te pojawiły się w takiej samej formie jak zostały napisane w Internecie, z ewentualnymi błędami i z oryginalną interpunkcją.

- 
1. W przypadku Żydków i wrogiego stosunku do nich, to jest tylko realna ocena poczynań tych wszarzy i faszystów Dawidowych.
  2. Żydzi muszą zrozumieć że nienawiść Polaków sami wywołali swoją zdradą i zbrodniami. A dziś starają ukryć swoje winy a odpowiedzialność zwalić na nas.
  3. Żydów zaślepia ich nienawiść i chęć odwetu. To podstawowy powód, dla którego zasilili aparat bezpieczeństwa bolszewii, potem sowiecki na Kresach i wreszcie UB po wojnie.

- 
1. Ukraińcy umieją co najwyżej mordować bezbronne kobiety i dzieci.
  2. Francowaty Ukrainiec pewnie potomek z bandy tryzuba!!
  3. F: Powiem ci, że gdyby moja [Ukrainka] była chociaż odrobinę ładniejsza, to jeszcze bym ją zgwałcił. W: Eee... Ja to nie wiem, jak moja wygląda, bo ona ciągle na kolanach.

- 
1. A niech uchodźcy sobie przybywają do kraju nad Wisłą. Będzie czym palić w elektrociepłowni. A tych którzy się w piecu nie zmieszczą zawsze można przerobić na karmę dla psów.
  2. Dajcie mi tych szmaciarzy kurwa PROSZEEEE!!!! Chciałbym ich nacinać po kawałeczku, obsypywać solą, nacierać rany cytryną. Chciałbym uciąć im jaja i wsadzić do gardła, żeby się kurwy „imigranckie” udusiły, żeby bardzo cierpiały te ścierwa, z całego serca im tego życzę.
-

- 
3. Polacy mają prawo wyrażać sprzeciw przeciwko wciskanym nam obcych kulturowo imigrantom, którzy gwałcą w Europie kobiety i terroryzują kierowców.
- 

## Obrażliwość mowy nienawiści

W pierwszej kolejności respondenci oceniali stopień obraźliwości każdej z wypowiedzi, zaznaczając swoje odpowiedzi na siedmiostopniowej skali od „zdecydowanie nieobraźliwe” do „zdecydowanie obraźliwe”. Na wykresie 1 przedstawiono (uśredniony dla badanych grup) odsetek osób, którym wypowiedzi wobec poszczególnych grup wydały się zdecydowanie obraźliwe (skrajna odpowiedź na skali). Można zauważyć, że najmniej osób postrzegło tak wypowiedzi skierowane do Żydów. Możliwe, że mowa nienawiści do Żydów ma w Polsce na tyle długą tradycję, że ludzie są do niej bardziej przyzwyczajeni, nawet znieczuleni i nie traktują jej jako szczególnie obraźliwej.

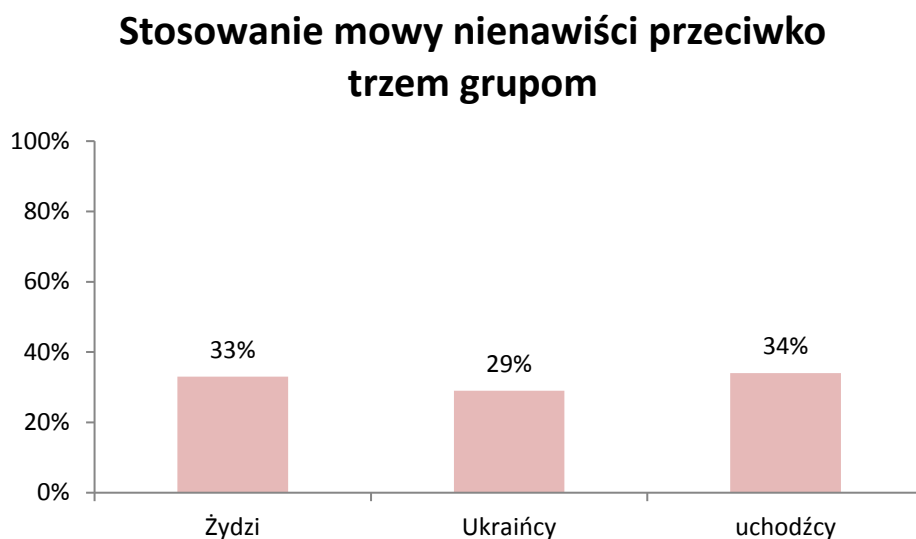


Wykres 1. Średni odsetek Polek i Polaków oceniających przykłady mowy nienawiści skierowanej do różnych grup jako zdecydowanie obraźliwe.

## Stosowanie mowy nienawiści

Po pytaniu o obraźliwość mowy nienawiści respondenci i respondenci deklarowali na siedmiostopniowej skali na ile często sami używają podobnych stwierdzeń. Około jednej

trzeciej osób przyznało się do stosowania podobnych stwierdzeń w stosunku do badanych trzech grup (wszystkie odpowiedzi poza „nigdy”). Najmniej osób stosowało mowę nienawiści skierowaną przeciwko Ukraińcom, podobnie dużo – przeciwko Żydom i uchodźcom (por. Wykres 2).

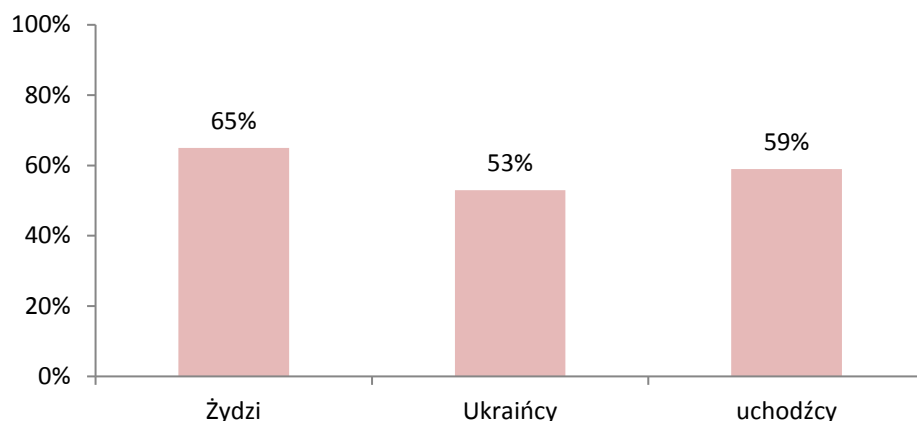


Wykres 2. Odsetek Polek i Polaków przyznających się do używania w mowie lub piśmie mowy nienawiści skierowanej do Żydów, Ukraińców i uchodźców.

## Kontakt z mową nienawiści

Na koniec, respondentki i respondenci deklarowali (znów na siedmiostopniowej skali) jak często spotykają się z mową nienawiści skierowaną do każdej z grup. Najwięcej, bo około 2/3 osób miało kontakt z mową nienawiści skierowaną do Żydów (wszystkie odpowiedzi poza „nigdy”; Wykres 3). Najmniej, ale nadal ponad połowa - z mową nienawiści skierowaną do Ukraińców.

### Kontakt z mową nienawiści skierowaną do trzech grup



Wykres 3. Odsetek Polek i Polaków mających styczność z mową nienawiści skierowaną do Żydów, Ukraińców i uchodźców.

## Kontakt, obraźliwość i użycie mowy nienawiści

Jak widać, największy odsetek Polaków i Polek miał kontakt z mową nienawiści skierowaną do Żydów i była ona postrzegana jako najmniej obraźliwa. Aby sprawdzić tę obserwację, zbadałam powiązania pomiędzy kontaktem z mową nienawiści, jej postrzeganą obraźliwością i własnym użyciem takiej mowy.

Stopień postrzeganej obraźliwości wypowiedzi adresowanych do Żydów, Ukraińców i uchodźców wiązał się ze stosowaniem mowy nienawiści oraz częstością kontaktu z nią. We wszystkich przypadkach osoby, które oceniały wypowiedzi jako mniej obraźliwe, przyznawały się do częstszego używania nienawistnych stwierdzeń<sup>2</sup> oraz do częstszego spotykania się z nimi w życiu codziennym<sup>3</sup>. Na podstawie pojedynczego badania trudno jednoznacznie powiedzieć co jest tu przyczyną, a co skutkiem. Jednak na podstawie innych badań można

<sup>2</sup> Odpowiednio względem Żydów:  $r = -0,42$ ; Ukraińców:  $r = -0,49$ ; uchodźców:  $r = -0,45$ . Wszystkie  $p \leq 0,001$ .

<sup>3</sup> Odpowiednio względem Żydów:  $r = -0,32$ ; Ukraińców:  $r = -0,38$ ; uchodźców:  $r = -0,32$ . Wszystkie  $p \leq 0,001$ .

przypuszczać, że osoby, które często spotykają się z mową nienawiści znieczulają się na nią i w konsekwencji postrzegają ją jako mniej obraźliwą. Jeśli jest ona postrzegana jako niespecjalnie obraźliwa, wiele osób w rozmowach, ale i w Internecie czy w mediach jej używa, to i łatwiej używać jej osobiście.

## Czynniki demograficzne

Stosunek do mowy nienawiści może się różnić wśród różnych osób. Dlatego sprawdziłam też wpływ czynników demograficznych na postrzeganie mowy nienawiści oraz jej użycie i częstotliwość kontaktu z nią.

Płeć i wiek nie były powiązane z postrzeganą obraźliwością mowy nienawiści skierowanej do Żydów, Ukraińców i uchodźców. Rolę odegrały natomiast następujące czynniki (choć należy podkreślić, że opisywane związki były dość słabe):

- poziom wykształcenia<sup>4</sup> respondentek i respondentów – im był wyższy, tym mowa nienawiści wobec Żydów wydawała im się bardziej obraźliwa;
- wielkość miejsca zamieszkania<sup>5</sup> – im większa miejscowość, tym niższe oceny obraźliwości;

Czynniki demograficzne nie były powiązane z deklarowaną częstotliwością użycia mowy nienawiści, ale były powiązane z częstotliwością kontaktu z taką mową. Rolę odegrały następujące czynniki (choć znów opisywane związki były dość słabe):

- Wiek<sup>6</sup> – młodsze osoby miały więcej kontaktu z mową nienawiści skierowaną do Ukraińców i uchodźców;

---

<sup>4</sup> Odpowiednio względem Żydów:  $r = 0,11$ ,  $p = 0,001$ ; Ukraińców:  $r = 0,04$ ,  $p = 0,19$ ; uchodźców:  $r = 0,06$ ,  $p = 0,07$ .

<sup>5</sup> Odpowiednio względem Żydów:  $r = -0,09$ , Ukraińców:  $r = -0,10$ ; uchodźców:  $r = -0,10$ . Wszystkie  $p \leq 0,01$ .

<sup>6</sup> Odpowiednio względem Żydów:  $r = -0,04$ ,  $p = 0,21$ ; Ukraińców:  $r = -0,10$ ,  $p = 0,002$ ; uchodźców:  $r = -0,10$ ,  $p = 0,002$ .

- Płeć<sup>7</sup> – mężczyźni mieli więcej kontaktu niż kobiety z mową nienawiści skierowaną do Żydów i Ukraińców;
- poziom wykształcenia<sup>8</sup> – im wyższy, tym więcej kontaktu z mową nienawiści wobec Żydów i Ukraińców;
- wielkość miejsca zamieszkania<sup>9</sup> – im większa miejscowość, tym więcej kontaktu z mową nienawiści skierowaną do wszystkich trzech grup.

---

## Podsumowanie i wnioski

---

W ramach Polskiego Sondażu Uprzedzeń w 2017 zbadaliśmy postrzeganie, kontakt i używanie przez Polaków i Polki mowy nienawiści w stosunku do Żydów, Ukraińców i uchodźców. Z tych trzech grup mowa nienawiści skierowana do Ukraińców wydawała się osobom ankietowanym najbardziej obraźliwa (na tym samym poziomie co wobec uchodźców), najrzadziej była przez osoby ankietowane używana i najmniej miano z nią kontaktu.

Ogólnie większemu kontaktowi z mową nienawiści towarzyszyła niższa jej postrzegana obraźliwość oraz większe jej własne użycie. Jednak jeśli spojrzeć na różnice demograficzne, osoby bardziej wykształcone były bardziej wyczulone na mowę nienawiści i postrzegały ją jako bardziej obraźliwą oraz jednocześnie miały z nią większy kontakt. Jest to prawdopodobnie spowodowane również większym kontaktem z mową nienawiści w większych miejscowościach i u osób młodszych. Osoby mieszkające w wielkich miastach są zazwyczaj też bardziej wykształcone<sup>10</sup>.

---

<sup>7</sup> Odpowiednio względem Żydów: 59% mężczyzn vs. 52% kobiet; Ukraińców: 57% vs. 48%; uchodźców: 61% vs 57%.

<sup>8</sup> Odpowiednio względem Żydów:  $r = 0,12$ ,  $p < 0,001$ ; Ukraińców:  $r = 0,10$ ,  $p = 0,002$ ; uchodźców:  $r = 0,06$ ,  $p = 0,06$ .

<sup>9</sup> Względem wszystkich grup:  $r = 0,07$ . Wszystkie  $p \leq 0,05$ .

<sup>10</sup> W badanej próbie:  $r = 0,15$ ,  $p < 0,001$ .



Około połowa Polaków i Polek nie uważała przykładów mowy nienawiści za bardzo obraźliwe, około jedna trzecia osób przyznawała się do stosowanie takiej mowy i prawie dwie trzecie miały z nią kontakt. Wydaje się, że jest jeszcze wiele do zrobienia w Polsce w tym temacie. Mamy nadzieję, że naciskom na media tradycyjne, jak i media społecznościowe by starały się zwalczać taką mowę będzie też towarzyszyło uświadamianie społeczeństwa jak bardzo krzywdzące są nienawistne wypowiedzi. Mowa nienawiści jest takim typem przemocy, na którym cierpią nie tylko osoby, do których jest ona skierowana, ale wszyscy, którzy są w jej zasięgu, gdyż osłabia ona ogólne normy harmonijnego współżycia społecznego.